

ВІДГУК

офіційного опонента Оршанського Леоніда Володимировича на дисертацію Сагадіної Оксани Юріївни «Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи », подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження. Однією з першочергових проблем, що сьогодні стримують розвиток освітньої галузі в Україні, є недостатня відповідність надання освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості та потребам ринку праці. Для стабільного розвитку і нового якісного поступу в національній системі освіти необхідно, зокрема, забезпечити створення умов для посилення профорієнтаційної спрямованості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Відтак учитель має стати ключовою фігурою в організації профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, а профорієнтаційна діяльність в школі – набути високого статусу й ефективності.

Ураховуючи сучасні тенденції оновлення змісту, форм, методів і прийомів педагогічної освіти, перегляду вимагають усталені підходи до підготовки вчителя, зокрема й у напрямі здійснення профорієнтаційної роботи з учнями в умовах ЗЗСО. Актуальність теми дисертаційного дослідження Сагадіної Оксани Юріївни полягає у тому, що наявна теоретична і практична база професійної орієнтації учнівської молоді є недостатньо сучасною, а відтак – ефективною. Істотним недоліком розвитку професійної орієнтації є те, що ця важлива діяльність, зазвичай, розрахована на усередненого випускника школи, тобто простежується відсутність індивідуального консультативного підходу до особистості, яка обирає майбутню професію, тому кардинальної зміни потребує система професійної консультації, адаптації, орієнтації учнівської молоді. Крім того недостатньо дослідженими вважаємо структуру, зміст і методику підготовки вчителів до організації та здійснення профорієнтаційної діяльності в ЗЗСО. Це стосується як педагогічних закладів вищої освіти, так і системи післядипломної освіти педагогічних працівників.

Ураховуючи вищезазначене, констатуємо, що тема дисертаційної роботи Сагадіної О.Ю., поза сумнівом, є актуальною як для вдосконалення професійної підготовки вчителів ЗЗСО, так і загалом для теорії і методики професійної освіти.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри управління та адміністрування КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» у межах колективної наукової теми «Механізми формування ключових компетентностей педагогів у системі післядипломної освіти» (2014 – 2019 рр.). Тема дисертації затверджена вченою радою КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» (протокол № 8 від 26 жовтня 2016 р.) й узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та

психології в Україні (протокол №3 від 16 травня 2017 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз матеріалів дисертації з позиції їх обґрунтованості засвідчує логічний зв'язок між темою дисертаційної роботи та визначеними метою, завданнями, об'єктом, предметом дослідження, а також обраними науково-дослідницькими методами. Використання разом із теоретичними методами, зокрема логіко-педагогічного аналізу та моделювання, емпіричних методів і педагогічного експерименту сприяло підвищенню цінності одержаних результатів, узагальнень та висновків, а коректне застосування методів математичної статистики забезпечило їх надійність й об'єктивність.

Відзначимо, що здобувачці вдалося досить ґрунтовно, у логічній послідовності, а також чітко та виважено розкрити власні теоретичні позиції, що забезпечило надійне підґрунтя для експериментальної частини наукового пошуку. Для досягнення поставленої мети дисертантка передбачила та реалізувала поетапне вирішення чотирьох основних завдань. Така організація дослідження сприяла одержанню потрібних теоретичних та емпіричних даних із кожного завдання. Так, наприклад, використання 324 наукових джерел дозволило опрацювати необхідну ретроспективну інформацію, розкрити стан із досліджуваної проблеми, визначити особливості підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи у педагогічних вишах і закладах післядипломної освіти тощо.

Основними чинниками, які гальмують процес підготовки педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності в школі, здобувачка вважає: по-перше, низький рівень професійної готовності вчителів до профорієнтаційної роботи в школі та здійснення педагогічного супроводу професійного самовизначення учнів; по-друге, відсутність ефективних науково-методичних розробок, що забезпечують розвиток ціннісного ставлення вчителів до організації профорієнтаційної діяльності; по-третє, застарілий зміст і підходи до організації освітнього процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема щодо організації та проведення профорієнтаційної роботи з випускниками ЗЗСО.

Підсумком тривалої пошукової діяльності Сагадіної О.Ю. стало визначення й теоретичне обґрунтування педагогічних умов, розроблення моделі розвитку профорієнтаційної компетентності вчителів ЗЗСО в системі післядипломної освіти, а також багатоетапної методики реалізації такої підготовки, що передбачало впровадженню в освітній процес інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання, інтегрованих занять, індивідуально-творчих завдань та ін.

Важливими є міркування здобувачки про необхідність розширення можливостей профорієнтаційної роботи в освітньому процесі та позаурочній

діяльності; випереджувальне оновлення її змісту в контексті новітніх тенденцій розвитку Нової української школи; інтенсифікація навчально-виховної діяльності завдяки вдосконаленню форм, методів, засобів професійної орієнтації учнівської молоді. Відтак положення дослідження розкривають основні напрями вдосконалення підготовки вчителів до здійснення профорієнтаційної діяльності в ЗЗСО. Також, на слушну думку авторки, доцільно запровадити: організацію навчально-виховного процесу за інноваційними педагогічними технологіями; активно розробляти, впроваджувати та раціонально використовувати у профорієнтаційній роботі сучасні інформаційно-комунікаційні технології; забезпечити належну теоретичну та практичну підготовку шляхом дотримання положень методологічних підходів і дидактичних принципів, послідовної реалізації необхідних педагогічних умов і продуктивних методів підвищення кваліфікації педагогічних працівників у закладах післядипломної освіти.

Вважаємо, що Оксані Юрїївні вдалося вирішити важливе наукове завдання, яке відповідає рівню наукового дослідження, а саме теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови розвитку профорієнтаційної компетентності вчителя у системі післядипломної освіти, спроектувати відповідну модель, розробити методику й експериментально перевірити їх реалізацію.

Достовірність результатів та їх новизна. Результати дисертаційної роботи, на наш погляд, відповідають характеристикам достовірності та новизни. Сфокусуємо найбільш значимі результати дослідження, що становлять вагомий внесок у теорію і методику професійної освіти. Передовсім, здобувачка визначила теоретичні засади дослідження, обґрунтувала методологічні підходи до реалізації його завдань (системний, середовищний, особистісний, діяльнісний, компетентнісний); уточнила сутність таких понять, як «профорієнтаційна робота», «професійна орієнтація», «професійне інформування», «профорієнтаційний аспект роботи вчителя» та ін.; представила авторську інтерпретацію ключової категорії дослідження «готовність учителів до організації профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи»; визначила сутність і структурно-компонентний склад профорієнтаційної компетентності вчителя.

Крім того, дисертанткою проаналізовано стан підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи у вітчизняних закладах післядипломної освіти; узагальнено зарубіжний досвід економічно розвинутих країн щодо функціонування системи підготовки вчителів до профорієнтаційної діяльності; відзначено недостатній рівень забезпечення педагогічних і науково-методичних засад цього процесу. В результаті нею зроблено висновок про необхідність переходу вітчизняної системи післядипломної освіти в режим інноваційного розвитку, що потребує впровадження педагогічних умов підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи.

Відзначимо, що дисертантці вдалося досить ґрунтовно, в логічній послідовності, а також чітко та виважено розкрити власні теоретичні позиції,

що забезпечило надійне підґрунтя для експериментальної частини наукового пошуку. Для цього здобувачкою розроблено критерії та визначено рівні розвитку профорієнтаційної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти. На основі прогностичного аналізу нею створено модель розвитку профорієнтаційної компетентності вчителів ЗЗСО в системі післядипломної освіти, що здатна змінювати об'єкт у процесі його вивчення та накопичувати про нього нову інформацію. Пропонована модель, будучи цілісною системою, визначає мету, методологічні підходи, принципи, педагогічні умови; містить компоненти, критерії, показники, рівні розвитку компетентності вчителів з профорієнтаційної роботи та етапи їх підготовки, а також пропонує змістово-технологічне забезпечення цього процесу.

Достовірність результатів підтверджується обсягом вибірки, яка відповідає метрологічним вимогам, а також достатньо великою тривалістю формульованого етапу педагогічного експерименту. Крім того, достовірність результатів забезпечено великою кількістю використаних показників та адекватними методами математичної статистики для аналізу одержаних емпіричних даних. Зокрема, під час педагогічного експерименту використовувалися показники, що характеризували стан загальної та спеціальної підготовленості, психологічних характеристик, сформованість аксіологічно-мотиваційного, теоретико-змістового, процесуально-діяльнісного та дослідницько-рефлексивного компонентів профорієнтаційної компетентності вчителів ЗЗСО. Під час опрацювання емпіричних даних застосовано параметричний критерій узгодженості χ^2 (Пірсона).

У процесі узагальнення й аналізу результатів констатувального етапу педагогічного експерименту визначені та теоретично обґрунтовані такі педагогічні умови розвитку профорієнтаційної компетентності вчителя: 1) реалізація наступності підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти і закладах післядипломної освіти; 2) застосування в закладах післядипломної освіти педагогічної інноватики в підготовці вчителів до профорієнтаційної роботи; 3) упровадження в системі післядипломної освіти інформаційно-комунікаційних технологій як засобу організації профорієнтаційної роботи. Ефективність реалізованих дисертанткою у процесі формульованого експерименту дослідження педагогічних умов підтверджена кількісними результатами. Зокрема, статистично доведено відмінність у рівнях розвитку профорієнтаційної компетентності вчителів на констатувальному та формульовальному етапах дослідження. Кількісно-якісна інтерпретація одержаних результатів довела позитивну динаміку переходу від одного рівня до іншого з певними якісними змінами аксіологічно-мотиваційного, теоретико-змістового, процесуально-діяльнісного і діагностично-рефлексивного компонентів готовності вчителів до профорієнтаційної роботи. Крім того, у педагогів значно

підвищився інтерес і розуміння професійної орієнтації в цілому, обізнаність у сутності сучасних методик і технологій профорієнтаційної роботи та умовами їх реалізації. Зроблений Садіною О.Ю. висновок підтверджує дієвість педагогічних умов підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи у системі післядипломної освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, здобувачкою обґрунтовано структуру професійної компетентності фахівця з профорієнтаційної роботи в системі післядипломної освіти зі спеціальності «Професійний консультант з профорієнтаційної роботи у навчальному закладі», яка може бути використана в процесі створення нової спеціальності в Інституті підготовки кадрів служби зайнятості України; розроблено й впроваджено в практику методичні рекомендації «Підготовка професійних консультантів з профорієнтаційної роботи в системі підвищення кваліфікації» для педагогів і викладачів, наукових працівників, аспірантів і студентів закладів вищої освіти. Суттєвим результатом дослідження є розроблення технології профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, яка містить такі складові: просвітництво, виховання, вивчення психофізіологічних особливостей, проведення психодіагностики, організація елективних курсів тощо. Висновки та рекомендації за результатами дослідження, навчально-методичні розробки й інші матеріали можуть бути використані у педагогічних закладах вищої освіти під час викладання дисципліни «Основи вибору професії» для майбутніх учителів, практичних психологів та соціальних педагогів, а також для вдосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Окремі положення корисні для укладання посібників, освітніх ресурсів, розроблення інноваційних методів, засобів і технологій профорієнтаційної роботи.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» (довідка № 01/21-451 від 03.09.2020 р.); Хмельницького національного університету (довідка № 12 від 22.04.2020 р.), ДВНЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний коледж» (довідка № 297 від 14.09.2020 р.), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (довідка № 01/137 від 05.02.2020 р.), навчальних закладів Тиврівського району Вінницької області (довідка управління освіти, молоді і спорту Тиврівської районної державної адміністрації № 01-27/352 від 10.03.2020 р.).

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Висновки і рекомендації, підготовлені за результатами дослідження повністю відображені в авторефераті й опублікованих авторкою наукових працях. Дотримання причинно-наслідкових зв'язків, логічність і системність викладу матеріалу, а також застосування адекватних методів дослідження забезпечили науково-практичну змістовність розроблених положень, висновків й

узагальнень. Основні результати дисертації в повному обсязі розкриті в 16 публікаціях, 5 з яких надруковані у фахових виданнях із педагогіки, 3 – в закордонних наукових і періодичних виданнях. Достатньо ґрунтовною є апробація результатів дослідження, що засвідчується участю дисертанта в наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях різного рівня. Зміст автореферату повністю ідентичний основним положенням дисертації.

Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату. Структура дисертації складається з анотацій, умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Побудова основних частин дисертації свідчить про логічність і завершеність викладу матеріалу. Обраний авторкою ракурс дослідження надає роботі новизни і наукової цінності. Кожен із розділів дисертації характеризується певним внеском у вирішення проблеми підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю у закладах післядипломної освіти; викладення інформації супроводжується графічним матеріалом (рисунок, схеми, таблиці); висновки до кожного розділу узагальнюють результати, одержані на певному етапі дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми роботи, наведено аргументи на користь використаного методологічного апарату та необхідності проведення досліджень у визначеному науковому напрямі.

У першому розділі дисертації – «Теоретичні основи підвищення кваліфікації вчителів щодо профорієнтаційної роботи з учнями у системі післядипломної освіти» – схарактеризовано сучасні умови підготовки вчителів щодо профорієнтаційної роботи зі школярами; визначено стан формування профорієнтаційної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти; показано роль і місце інноваційних технологій в підготовці вчителів у системі післядипломної освіти. Аналіз педагогічних джерел із досліджуваної проблеми засвідчив наявність різних підходів до визначення структурних компонентів профорієнтаційної роботи у ЗЗСО.

У другому розділі – «Педагогічні умови розвитку профорієнтаційної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти в системі післядипломної освіти» – на підставі аналізу педагогічної та психологічної літератури, вітчизняного досвіду профорієнтаційної роботи визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови, як спеціально створені обставини, чинники дій та взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, що спрямовані на досягнення визначеного результату, а саме: реалізація наступності підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи у закладах вищої освіти і закладах післядипломної освіти; застосування в закладах післядипломної освіти педагогічної інноватики в підготовці вчителів до профорієнтаційної роботи; упровадження в системі післядипломної освіти інформаційно-комунікаційних технологій як засобу організації профорієнтаційної роботи.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов і моделі підготовки вчителів до профорієнтаційної роботи з старшокласниками в закладах післядипломної освіти» – розкрито мету, завдання та планування експериментальної роботи; висвітлено діагностичний апарат оцінювання сформованості профорієнтаційної компетентності педагогічних працівників; викладено результати аналізу сучасного рівня підготовленості вчителів до профорієнтаційної роботи в школі; презентовано аналіз та узагальнення основних результатів дослідно-експериментальної роботи; запропоновані перспективні напрями удосконалення профорієнтаційної підготовки вчителів у закладах післядипломної освіти.

Загальні висновки відображують результати проведених досліджень і засвідчують виконання поставлених завдань. Цікаві та корисні матеріали розміщені в додатках на 86 сторінках.

Аналіз ефективності розробленої системи профорієнтаційної підготовки педагогічних працівників у закладах післядипломної освіти підтвердив інтенсифікацію педагогічної взаємодії суб'єктів освіти, зростання рівня їхньої пізнавальної активності та профорієнтаційної компетентності. Отже, гіпотеза дослідження підтверджена; реалізація експериментальної програми, спрямованої на розв'язання виявлених суперечностей та вирішення поставлених дослідницьких завдань була успішно завершена.

Зауваження до змісту дисертації та автореферату. Не зважаючи на позитивну оцінку рецензованої роботи, слід виокремити зауваження, що потребують від здобувача відповідей і пояснень, та надати побажання, які розкривають наше бачення підходів щодо ефективного розв'язання окремих завдань дослідження:

1. Дискусійним вважаємо приділення значної уваги розкриттю у підрозділі 1.1 сутності основних складових професійної орієнтації (професійна інформація, професійна консультація, професійний добір, професійний відбір, професійна адаптація) та характеристики принципів, завдань і функцій профорієнтаційної роботи, що надто переобтяжує текст дисертації загальною інформацією.

2. Загалом схвально оцінюючи намагання здобувачки залучити якомога більше методологічних підходів до розгляду профорієнтаційної підготовки вчителів у закладах післядипломної освіти, зауважимо, що не всі вони рівноцінно застосовані в дослідженні та далеко не всі їх ключові вимоги розкрито у змісті дисертації.

3. Уважаємо, що наукова робота значно виграла, якби авторка ґрунтовніше розглянула можливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій у профорієнтаційній роботі з учнівською молоддю, зокрема в умовах дистанційного навчання.

4. У дисертації авторкою запропонована модель розвитку профорієнтаційної компетентності вчителів ЗЗСО в системі післядипломної освіти. В підрозділі 1.4. достатньо детально подана загальна характеристика методу моделювання (с. 108 – 113), однак, на наш погляд, доцільно було більше уваги приділити особливостям функціонування окремих компонентів цієї моделі.

5. Зважаючи на те, що визначення і теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку профорієнтаційної компетентності вчителів ЗЗСО в системі післядипломної освіти (розділ 2) є важливим результатом виконаного дисертаційного дослідження, вважаємо, що обґрунтованість авторських пропозицій потрібно було підсилити, визначивши вагомість впливу кожної окремої умови на формування профорієнтаційної компетентності педагогічних працівників й експериментально перевірити їх ефективність.

6. Педагогічний експеримент проводився з достатньо великою вибіркою (622 слухачів курсів підвищення кваліфікації – учителів і працівників відділів освіти), тому до його реалізації були залучені викладачі закладів післядипломної освіти, яких попередньо слід було проінструктувати. Вважаємо, що здобувачі доцільно було розкрити методику підготовки викладачів до участі в експериментальній роботі та викласти відповідні методичні вказівки і поради у додатках дисертації.

Однак, наші зауваження та побажання щодо викладу матеріалу не знижують достатньо високої загальної оцінки виконаної роботи, її науково-практичної значущості та відповідності рівню кандидатської дисертації.

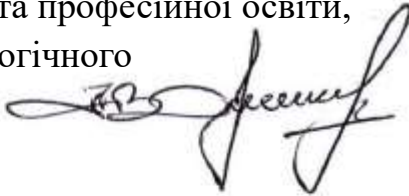
Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Ураховуючи викладене, вважаємо, що дисертаційне дослідження Сагадіної Оксани Юріївни «Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи» містить нові, теоретично й експериментально обґрунтовані наукові результати з досліджуваної проблеми, які збагачують теорію і методику професійної освіти та будуть затребувані освітньою практикою закладів післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз дисертації, автореферату, опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Сагадіної О.Ю. є завершеним і цілісним науковим дослідженням, виконаним авторкою самостійно на актуальну тему. Враховуючи новизну, значущість результатів дослідження для теорії і методики професійної освіти, вважаємо, що дисертаційне дослідження «Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до профорієнтаційної роботи з учнями старшої школи» за змістом, обсягом, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, оформленням і повнотою викладу відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 10, 12, 13), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами) та іншим вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, а її автор –

Сагадіна Оксана Юріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та професійної освіти,
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Л. В. Оршанський

23 квітня 2021 року

